

NEMIS TILIDA SO‘Z URG‘USI , ULARNING TURLARI,
FUNKSIYALARI VA O‘RNI

Bozorova Gulmira Mahamadaliyevna

Andijon Davlat chet tillari instituti o‘qituvchisi

Mahammadjonova Dilshoda Zikiryoxon qizi

Sarimsaqova Odina Abdurashid qizi

Andijon Davlat chet tillari instituti talabalari

Annotatsiya. Ushbu maqolada nemis tilidagi so‘z urg‘usining turlari, uning nutqdagi vazifasi, joylashuvi, grammatik tuzilmalarni shakllantirish va nutqning aniq ifodalanganligini ta‘minlashdagi muhim roli haqida ma‘lumot beriladi.

Abstract. Dieser Artikel informiert über die Arten der Wortbetonung im Deutschen, ihre Rolle in der Sprache, ihre Lage, die Bildung grammatikalischer Strukturen und ihre wichtige Rolle bei der Gewährleistung der Klarheit der Sprache.

Kalit so‘zlar: Vokal, talaffuz, iqtibos, semantik, sintaktik, dialektik, psixologik funktsiya, akzent, qattiq urg‘u.

Nemis tilida so‘z urg‘usi (Akzent) tilning talaffuziga va so‘zning ma‘nosiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Nemis tilida so‘z urg‘usi haqida ba‘zi muhim jihatlar:

1. So‘z urg‘usi (Akzent) haqida umumiy tushuncha

Nemis tilida so‘z urg‘usi so‘zning biror bo‘lagi (odatda silsila yoki vokal)ga urg‘u berilganligini bildiradi. Bu urg‘u so‘zning ma‘nosini va talaffuzini aniqroq qiladi. Nemis tilida so‘z urg‘usi odatda so‘zning birinchi yoki ikkinchi bo‘lagiga qo‘yiladi, lekin bu qoidalar ba‘zan istisnolarni ham o‘z ichiga oladi.

Iqtibos va chet tilidan olingan so‘zlar: Boshqa tillardan olingan so‘zlarda urg‘u odatda original tilga mos bo‘ladi.

So‘z urg‘usi — bu so‘zning ma‘nosini yoki nutqdagi ahamiyatini ajratish uchun talaffuzda kuchaytirilgan, boshqacha tarzda ifodalangan tovushlar majmuasidir. Nemis tilida so‘z urg‘usi talaffuzning asosiy elementlaridan biri bo‘lib, u tilning grammatik, semantik va sintaktik tizimida katta rol o‘ynaydi. So‘z urg‘usi so‘zning ma‘nosini o‘zgartirishda, so‘zlarning bir-biridan ajralishida va nutqning ritmini yaratishda muhim ahamiyatga ega.

So‘z urg‘usi — bu so‘zdagi ma‘lum bir bo‘lakka nisbatan talaffuzda berilgan kuchlanishdir. Nemis tilida so‘z urg‘usi asosan ikki turga bo‘linadi:

Qattiq urg‘u (statisch, betartib): Qattiq urg‘u so‘zning birinchi bo‘lagi yoki boshlang‘ich qismini talaffuz qilishda ko‘proq ishlatiladi. Masalan, “Tisch” (stol) so‘zida urg‘u “Ti-“ qismining ustiga tushadi. Bu turdagi urg‘u nemis tilining ko‘plab so‘zlarida mavjud.

Yumshoq urg‘u (dynamisch, harakatdagi): Bu turdagi urg‘u so‘zning oxirgi bo‘lagi yoki o‘rtasiga ham joylashishi mumkin. Bu turlari asosan ba‘zi murakkab so‘zlar,

birikmalar va soʻzlardan tashkil topgan iboralarda uchraydi. Masalan, “Kamera” (kamera) soʻzida urgʻu oxirgi boʻlakka, yaʼni “-ra” ga tushadi.

Yana shuni taʼkidlash lozimki, baʼzi soʻzlarda urgʻu joylashuvi oʻzgarishi mumkin, bu tilning dialektik xilma-xilligi va uning fonologik xususiyatlariga bogʻliq.

1. Soʻz urgʻusining funksiyalari:

Soʻz urgʻusining tahlili quyidagi funktsiyalarga asoslanadi:

Semantik funksiya: Soʻz urgʻusi soʻzning maʼnosini ajratishda muhim rol oʻynaydi. Urgʻu yordamida soʻzlar bir-biridan ajralib, ularning oʻziga xos maʼnosi, shuningdek, koʻplab grammatik farqlar (masalan, feʼlning zamoni yoki nomning holi) aniqlanadi. Misol uchun, “umfahren” feʼli “transport qilish” yoki “toʻxtatib oʻtib ketish” degan maʼnolarni bildirishi mumkin, bu kontekstga qarab urgʻu joylashuviga bogʻliq.

Sintaktik funksiya: Soʻz urgʻusi sintaktik funktsiyani ham bajaradi, yaʼni u gapda maʼlum bir boʻlakni ajratib koʻrsatadi. Masalan, “Ich liebe dich” (Men seni sevaman) va “Ich liebe dich “(Men seni sevaman) orasidagi farq urgʻu joylashuvi orqali koʻrsatiladi, ikkinchi variantda urgʻu “dich” ga tushadi va bu “men seni sevaman, lekin boshqasini emas” degan maʼnoni anglatadi.

Psixologik funksiya: Soʻz urgʻusi odamlarning ruhiy holatlarini ifodalashda ham yordam beradi. Toʻgʻri joylashgan urgʻu orqali nutqdagi emotsiyalar va his-tuygʻularni ham tushunish mumkin. Masalan, “Was willst du?” (Nima istaysiz?) soʻzida urgʻu “Was” (nima) ga tushganda, bu ajablanish yoki gʻazabni ifodalashi mumkin.

2. Soʻz urgʻusining oʻrni:

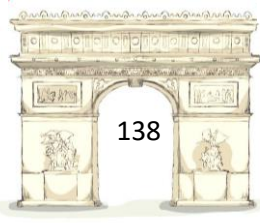
Nemis tilida soʻz urgʻusining oʻrni juda katta. U tilning grammatik tuzilishida, maʼnolarning ajralishida va nutqning aniq ifodalanganligini taʼminlashda muhim ahamiyatga ega. Soʻz urgʻusining oʻrni quyidagi jihatlarga bogʻliq:

Soʻzlarning ajratilishi: Soʻz urgʻusi soʻzlarni bir-biridan ajratadi. Masalan, “umfahren” va “umfahren” soʻzlari, urgu joylashuviga qarab turli maʼnolarni bildiradi. Bu soʻzlarning maʼnosi kontekstga bogʻliq boʻlib, urgʻu joylashuvi orqali aniqlanadi.

Grammatik vazifalar: Urgʻu sintaktik vazifalarni ham bajaradi. Nemis tilida soʻz urgʻusi baʼzan gap tuzilmasini oʻzgartirishi mumkin. Misol uchun, “Der Hund bellt” (It hujumi) va “Der Hund BELLT!” (It HUUUM qilmoqda!) soʻzlarida urgʻu joylashuvi maʼno farqini yaratadi.

Talaffuzning oʻziga xosligi: Nemis tilidagi baʼzi dialektlarda urgʻu joylashuvi soʻzning talaffuzida sezilarli oʻzgarishlarga olib keladi. Misol uchun, janubiy nemis tilida soʻz urgʻusi koʻpincha soʻzning oxirgi qismlariga, shimoliy va markaziy nemis tilida esa boshqacha joylashuvi mumkin.

Nemis tilida soʻz urgʻusi tilning grammatik va semantik tizimida muhim rol oʻynaydi. Urgʻu yordamida soʻzlarning maʼnosi aniqlanadi, sintaktik tuzilmalar oʻzgaradi va nutqdagi oʻzgacha maʼno ifodalangan boʻladi. Soʻz urgʻusining turlari, funksiyalari va oʻrni tilni chuqur oʻrganishda, talaffuzni toʻgʻri anglashda va nutqni aniq ifodalashda katta ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sütterlin, M. (2010). Phonologie des Deutschen: Eine Einführung. Berlin: De Gruyter.
2. Hagemann, R. (2008). Phonetik und Phonologie der deutschen Sprache. Stuttgart: Verlag Enzyklopädie.
3. Wells, J. C. (2000). Longman Pronunciation Dictionary. 3rd Edition. Harlow: Longman.
4. Giegerich, H. (2013). English Phonology: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press
5. Duden (2020). Duden: Die deutsche Rechtschreibung. 28. Auflage. Mannheim: Dudenverlag.
6. Heringer, B., & Grebe, D. (2008). Phonetik und Phonologie des Deutschen: Grundlagen der deutschen Lautsystematik. Stuttgart: Verlag Enzyklopädie.
7. Klein, W. (1999). Wortakzent im Deutschen: Theorie und Praxis. Berlin: De Gruyter.
8. Bauer, L., & Giegerich, H. (2012). The Phonology of German. Oxford: Oxford University Press.
9. Fischer, M. (2014). Laut und Schrift: Phonologie und Orthographie des Deutschen. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
10. Köpcke, K.-M., & Kittilä, S. (2017). Prosody in German: Intonation and Stress in Contemporary German. Amsterdam: John Benjamins.
11. Латибжонов, А. Э. (2023). ПРЕИМУЩЕСТВА ПРИМЕНЕНИЯ ГЕМИЭПИФИЗИОДЕЗА ПРИ ОСЕВЫХ ДЕФОРМАЦИЯХ НИЖНИХ КОНЕЧНОСТЕЙ. Экономика и социум, (11 (114)-2), 727-731.
12. Mahmudova, H. T. (2022). BEMORLARNI PARVARISH QILISHNING AHLOQIY ME'YORLARI. IJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 218-221.
13. Toshtemirovna, M. K. (2023). OBSTETRIC TACTICS DURING COVID-19 DISEASE. Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 10(12), 366-368.

